

Heikki Mikkonen

Ikäännyttiinpä ennenkin: Erittäin vanhoiksi eläneiden tilastointi Suomessa Taulustolaitoksen perustamisesta ensimmäiseen väestölaskentaan
People also lived to be old earlier: Statistical classifications of extreme old age in Finland from Tabellverket until the first official census

Artikkelissa käsitellään yli 90-vuotiaiden henkilöiden tilastointia ja vanhuuteen kytkeytyvää väestötieteellistä tutkimusta Suomessa taulustolaitoksen perustamisesta vuoden 1938 väestönlaskentalakiin ja viimeisiin seurakuntien toteuttamiin väestölaskentoihin asti. Analyysin kohteina ovat sekä 90-vuotiaiden määrän historiallis-demografinen kehitys että ikätilastoinnin menetelmät ja luokittelut. Jälkimmäisen näkökulman oppihistoriallinen tutkimusote auttaa ymmärtämään aikalaisten vanhusväestön rakenteelle ja pitkäikäisyydelle antamia merkityksiä. Tutkimustulosten perusteella äärimmäinen pitkäikäisyys liitettiin 1900-luvun alkuun asti erityisesti miehiin, mutta sen jälkeen uudet tilastoaineistot osoittivat, että lähes kaikki 100-vuotiaiksi eläneet olivat naisia.

Asiasanat: vanhuus, pitkäikäisyys, tilastotoimi, 100-vuotiaat

This article examines how people over the age of 90 were statistically examined and classified from the beginning of the Swedish Tabellverket project until the first official census in 1938. The article focuses on how the number of people who survived to extreme longevity has historically developed, but also examines contemporary demographic research. The latter perspective provides contributions to conceptions of old-age that have often been neglected in demographic and gerontological research. The results of the article indicate that extreme longevity in Finland was typically associated with males until the turn of the twentieth century, when more accurate statistical data provided information that indicated that most centenarians were female.

Keywords: old age, longevity, statistics, centenarians

Markku Nissinen

Vuoden 1825 rokotusasetus ja sen toteuttamisen haasteet paikallistasolla
The 1825 Vaccination Act and its local challenges

Valtio on vastannut rokotuksista Suomessa 200 vuoden ajan. Tässä artikkelissa tarkastellaan vuoden 1825 rokotusuudistusta, sen toimeenpanoa ja välttömiä seuroksia paikallisella tasolla Kajaanin kihlakunnan piirilääkärinä vuosina 1823–1832 toimineen Samuel Roosin näkökulmasta. Artikkelin osoittaa, että rokotusuudistus ei tarjonnut Roosille riittäviä välineitä rokotuskattavuuden nostamiseksi toivotulle tasolle. Samuel Roos joutui myös omistautuneena piirilääkärinä haastavaan välikäteen. Keskushallinto painosti jatkuvasti parempiin tuloksiin, vaikka paikallisesti saavutetut tulokset eivät juurikaan poikenneet valtakunnallisesta keskiarvosta. Myöskään Roosin ponnistelut omassa piirilääkäripiirissä eivät tuottaneet riittävän hyviä tuloksia. Toistuvat pettymykset ja perusteettomalta tuntunut kritiikki lopulta uuvuttivat Roosin, mikä vaikutti hänen päätökseensä erota virastaan. Artikkelin antaa perspektiiviä myös nyky-päivän rokoteohjelmille. Kaksi vuosisataa sitten käydyt keskustelut rokotuksista ovat edelleen relevantteja, kun pohditaan rokotusten merkitystä ja rokotuskampanjoiden onnistumista nykyaikana. Päälähteinä hyödynnetään Kajaanin kihlakunnan piirilääkärin arkistoa ja tutkimusasetelmaa tukevia isorokon sekä rokotusten historiaa käsitteleviä julkaisuja.

Asiasanat: Vuoden 1825 rokotusasetus, isorokko, Kajaanin kihlakunnan piirilääkäripiiri, Samuel Roos, Collegium medicum, Lääkintöylio

For 200 years, the state has been responsible for vaccinations in Finland. This article examines the 1825 vaccination reform, its implementation, and its immediate consequences at the local level from the perspective of Samuel Roos, Kajaani's district doctor. The article reveals that the reform was a disappointment for Roos. It failed to provide sufficient tools to achieve the

desired vaccination coverage. Roos found himself in a challenging position. While the Medical Administration demanded improved results, the outcomes in his district were comparable to the national average. Roos's efforts within his district did not yield the expected improvements. Repeated setbacks and unjustified criticism led to his exhaustion, influencing his decision to resign from his position. The primary sources include the Kajaani district doctor's archival materials.

Keywords: 1825 Vaccination Act, smallpox, Samuel Roos, Finnish Medical Administration

Topi Artukka

Työllä nälkää vastaan: Turun ja Tampereen työhuoneet suurten nälkävuosien aikana 1860-luvulla

Working against hunger: Workhouses in Turku and Tampere during the Great Famine in the 1860s

Tässä artikkelissa tarkastelen Suomen suuren nälänhädän aikana 1860-luvulla toimineita väliaikaisia työhuoneita ja niiden järjestämää avustustoimintaa. Artikkelin näkökulma on kaupunkihistoriallinen. Se nostaa keskiöön kaupungeissa toteutetun, kaupunkilaisten itsensä organisoiman avustustoiminnan vuosina 1867–1868, minkä lisäksi se pohtii työhuoneiden avustettavilleen luomaa kokemushorisonttia. Artikkelissa tarkastellaan myös sitä, miten työhuoneet toimivat porvarillisen kontrollin välineinä suhteessa nälkää nähneisiin, kerjääviin ihmisiin. Tämä kaupunki- ja kulttuurihistoriallinen näkökulma on jäänyt vähemmälle huomiolle 1860-luvun nälkävuosien historiankirjoituksessa. Tutkimuksen lähteinä toimivat Turun ja Tampereen työhuoneiden tuottamat asiakirjat ja 1860-luvun suomalaiset sanomalehdet. Tutkimukseni osoittaa, että Turun ja Tampereen työhuoneilla oli keskeinen rooli nälkät katastrofin heikentämien ihmisten auttamisessa. Ne olivat puolijulkisia avustustiloksia, joiden toiminnassa ristesivät julkiset (kaupunki) ja yksityiset (kaupunkilaiset) intressit. Ruoka-avustusten jakamisen ja porvarillisen hyväntekeväisyyden kanavoimien lisäksi ne olivat merkittäviä köyhemmän väestön kontrolloinnin ja kerjäämisen ehkäisemisen välineitä.

Asiasanat: 1860-luvun nälänhätä, työhuoneet, kaupunkihistoria, porvarillinen hyväntekeväisyys

In the article, I examine the temporary workhouses during the Great Finnish Famine in the 1860s and the relief activities they organised in an urban milieu. The article's perspective is urban-historical. It focuses on relief activities carried out in towns and organised by the townspeople themselves between 1867 and 1868, and it also reflects on the experience horizon created by the workhouses for the poor. Furthermore, the article

examines how workhouses functioned as instruments of bourgeois control over beggars. This urban and cultural history perspective has received less attention in the historiography of Finland's Great Famine years. The main source material consists of documents and minutes the Turku and Tampere workhouses produced, as well as Finnish newspapers from the 1860s. The research shows that the workhouses in Turku and Tampere played a key role in aiding people weakened by the famine disaster. Workhouses were semi-public aid institutions that intersected public (city) and private (townspeople) interests in helping others. In addition to distributing food aid and channelling bourgeois charity, workhouses were important tools for controlling the poor and preventing begging.

Keywords: Finland's Great Famine 1860s, public workhouses, urban history, bourgeois charity

Marianne Junila ja Tiina Lintunen

Kokemus ja kansallinen narratiivi:

Valkoiset tytöt sisällissodan todistajina 1918

Experience and national narrative:

White girls as witnesses of the civil war 1918

Tarkastelemme artikkelissa sitä, miten valkoisia joukkoja kannattavista perheistä lähtöisin olevat tytöt ja nuoret naiset sanallistivat kokemuksiaan Suomen sisällissodasta tapahtuma-aikana ja miten he kirjoittivat tapahtumista seuraavana syksynä. Kevään osalta käytämme kolmen nuoren naisen päiväkirjoja. Syksyltä 1918 käytössämme on koulutyttöjen aineita, joissa he opettajien pyynnöstä kertovat kokemuksiaan sodasta. Vertailemme, missä määrin kasvatus, kouluopetus sekä sodasta uutisointi ja siitä kuullut tarinat vaikuttavat tyttöjen tapaan kirjoittaa tapahtuneesta. Osoitamme, että keväällä sodan väkivalta järkytti tyttöjä. Syksyllä kirjoitetut kertomukset sen sijaan toistavat kansallisen hegemoniakertomuksen tulkintaa ja viholiskuvaa. Aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet, kuinka valkoisen Suomen arvomaailma siirtyi nuoremmille sukupolville koululaitoksen kautta. Meidän tutkimuksemme osoittaa, kuinka nopea ja perinpohjainen tämä indoktrinaatioprosessi oli sodan kokeneiden, valkoisten perheiden lasten ja nuorten keskuudessa.

Asiasanat: kokemus, sisällissota, Suomi, tytöt, elämänkerronta, lapsuuden historia

In this article, we examine how girls and young women from pro-White families verbalised their experiences of the Civil War during the conflict in the spring of 1918, and how they wrote about the events the following autumn. For the wartime, we use the diaries of three young women who wrote candid descriptions of their emotions after the events they had recently witnessed. From the autumn of 1918, we have schoolgirls' materi-

als in which they recount their own experiences of the war at the request of their teachers. We have studied the extent to which upbringing, schooling, news, and the stories they heard about the war influenced how girls wrote about their experiences. There are clear differences between spring and autumn writing. In the spring, girls were shocked by the violence of war. In the autumn, however, the girls' narratives, with a few exceptions, repeated the interpretation of the national hegemonic narrative and enemy image. Previous studies have shown that White Finland's values were transmitted to younger generations through the school system. Our study shows how rapid and thorough this indoctrination was among children and young people from White families who had experienced the war.

Keywords: experience, civil war, Finland, girls, life writing, history of childhood

Sini Väisänen

Suomalaisten suhtautuminen venäläiseen rakennusperintöön Hämeenlinnan kaupunkitilassa 1918–1929

Finnish experiences of Russian built heritage in the urban space of Hämeenlinna from 1918 to 1929

Venäläiset rakensivat erityisesti autonomian ajan loppupuolella ja venäläistämiskausien aikana kasarmeja ja ortodoksisia kirkkorakennuksia, joiden käyttö ja rooli muuttuivat Suomen itsenäistymisen jälkeen. Tässä artikkelissa venäläistä rakennettua kulttuuriperintöä sekä kaupunkitilan venäläisyyden merkkejä tarkastellaan Hämeenlinnassa suomalaisten kokemusten kautta. Hämeenlinnan kolmeen kasarmialueeseen, ortodoksikirkkoihin ja katutilan muihin venäläisyyttä ilmentäneisiin elementteihin kohdistunutta keskustelua ja hallinnollisia toimenpiteitä tutkitaan artikkelissa paikallisten sanomalehtiartikkelien sekä kunnalliskertomusten kautta. Tutkimuksessa analysoidaan vuosina 1918–1929 kaupunkitilan venäläisiksi miellettyihin paikkoihin liitettyjä arvoja ja mielipiteitä, jotka olivat kytköksissä myös ihmisten mielikuvii venäläisistä. Hämeenlinnalaisessa lehdistössä käytettiin paikoin kovaakin kieltä venäläisistä ja venäläisyyteen liitetyistä ilmiöistä. Tiiliset kasarmialueet olivat pian sisällissodan jälkeen käytössä vanki- ja pakolaisleireinä ennen kuin ne otettiin uudestaan käyttöön suomalaisten joukkojen kasarmeina. Kasarmirakennuksissa oli useita puutteita, joista syytettiin julkisessa keskustelussa venäläisiä. Ne löysivät kuitenkin kunnostamisen ja ajan myötä paikkansa osana kaupunkikuvaa. Entistä venäläistä sotilaskirkkoa ei sen sijaan hyväksytty, vaan rakennus haluttiin riisua venäläisyyden merkeistään eli derussifikoida. Ortodoksiseen kirkkoon kohdistunut vieraus ja käyttäjäkunnan pienentyminen johtivat kirkon purkamiseen ja muuttamiseen

1920-luvun klassistista arkkitehtuuria edustaneeksi kirjastoksi. Hämeenlinnalaisten tilallisissa kokemuksissa on nähtävissä, miten vieraaksi koetun kulttuurin ja entisen isäntämaan perintöä pidettiin ristiriitaisena ja maisemaan sopimattomana. Monissa keskusteluissa ja muutoksissa on nähtävissä vaikutteita ajalle yleisestä venäläisvastaisesta ilmapiiristä.

Asiasanat: kaupunkitila, Hämeenlinna, rakennettu kulttuuriperintö, venäläisyys

The article examines Russian built heritage constructed at the end of an era of autonomy and the signs of Russian presence in Hämeenlinna's urban space through Finns' experiences and opinions. Since the start of Russia's war of aggression in Ukraine in 2022, Finns have critically re-examined Russian culture and its visibility. Similar discussions occurred during the interwar period as Finland sought to distance itself from Russia. The article studies the discussions and administrative measures directed at the city's garrison areas, Orthodox churches, and other elements of urban spaces perceived to be Russian. The study uses local newspaper articles and municipal council reports as source materials, analysing the values and opinions associated with places perceived as Russian in the urban space from 1918 to 1929. The spatial experiences of Hämeenlinna's residents reveal that the buildings of a former governance were viewed as unfitting for the urban space. It shows that the press often used harsh language when discussing matters of Russian heritage, and how differently the religious and military buildings of the Russian army were treated. Public discussions blamed Russians for deficiencies in the barrack buildings. Eventually, through renovation and time, the barracks were accepted as part of the urban space. In contrast, the Russian military church was not accepted by Finns, which led to its demolition and transformation into a library representing the classicism of the 1920s.

Keywords: urban space, Hämeenlinna, built heritage, Russian

Jenni Karimäki

”Horjumatta puolustettava kansanvaltaa ja isiltä perittyä oikeusjärjestystä”: Antikommunismi ja antifasismi Kansallisen edistyspuolueen kriisinhallinnan työkaluina maailmansotien välillä
“Unwaveringly defending democracy and the legal order inherited from our ancestors”: Liberal anti-communism and anti-fascism as solutions to political system crises in interwar Finland

Suomessa valtiomuototaistelun ja tasavallan voiton voimaannuttamat liberaalit olivat sotien välisinä vuosikymmeninä merkittävässä asemassa rakentamassa

vasta itsenäistynyttä kansakuntaa presidentinlinnasta ja valtioneuvostosta käsin. Kansallisen edistyspuolueen sisäpoliittisessa, kansallista eheytymistä painottavassa linjassa antikommunismi ja antifasismi olivat strategioita, joilla selviytyä sisällissodan ja oikeistoradikalismien luomista kriiseistä. Vaikka antikommunismi ja antifasismi olivat reaktioita poliittisen kentän vastakkaisten laitojen toimiin ja politiikkaan, reaktioiden synnyttämät toimintakulttuurit muistuttivat vahvasti toisiaan. Kriisi on muutos suhteessa asioiden normaalitilaan, ja tämä artikkeli tarkastelee sitä, mikä oli edistyspuoluelainen strategia kriisistä palautumiseen. Kansallisen edistyspuolueen alkuperäisaineistojen, valtiopäiväasiakirjojen, sanomalehdistön ja tutkimuskirjallisuuden avulla hahmotetaan empiirisesti kriisin ratkaisemisen strategioita ja vastataan siihen, miten poliittista järjestelmää haastaneiden kriisien syy ja seuraukset käsitettiin ja miten ne pyrittiin ratkaisemaan.

Asiasanat: Kansallinen edistyspuolue, poliittinen historia, puoluehistoria, maailmansotien välinen aika, kriisi, demokratia, poliittinen järjestelmä

In Finland, liberals empowered by the victory of the republic in the constitutional struggle played a significant role in building the newly independent nation from the Presidential Palace and the Council of State during the interwar decades. The National Progressive Party's domestic policy, which emphasised national cohesion, used anti-communism and anti-fascism as strategies to survive the crises created by the civil war and right-wing radicalism. Although anti-communism and anti-fascism were reactions to the actions and policies of opposite ends of the political spectrum, the policy styles generated by these reactions strongly resembled each other. A crisis is a change in relation to the normal state of affairs, and this article examines what the Progressive Party's strategy for recovery from the crisis was. Using archive materials from the National Progressive Party, parliamentary protocols, the press, and research literature, the strategies for resolving the crisis are empirically outlined, and the question of how the causes and consequences of the crises that challenged the political system were understood, and the attempts made to resolve it, is answered.

Keywords: National Progressive Party, political history, interwar period, crisis, democracy, political system

István Papp

Dezső Szabó ja suomalaiset

Dezső Szabó and Finnish people

Kirjailija Dezső Szabó (1879–1945) oli maailmansotien välisen ajan merkittävä unkarilainen poliittinen ajattelija. Hänen kiinnostuksensa Suomen kulttuuria ja suo-

men kieltä kohtaan oli alunperin kielitieteellinen: Szabó halusi suomalaisugrilaisen kielentutkimuksen asian tuntijaksi. Hän solmi kontakteja Suomeen ja hänestä tuli muun muassa kuvanveistäjä Yrjö Liipolan läheinen ystävä. Vuonna 1919 hän julkaisi merkittävän romaanin *Az elsodort falu* (suom. Tulvan viemä kylä), jota Liipola koetti tuloksetta suomentaa. Teoksessa Szabó esitteli talonpoikaistoon nojaavan Unkarin modernisaatio-ohjelman, jonka eräänä malliesimerkkinä toimi Suomen ripeä kansallinen kehitys ja itsehallinnon puolustus. Hänen geopoliittisen teoriansa mukaan Suomi kuului Itä-Eurooppaan ja voisi kuulua myös alueen pikkuvaltioiden liittoon, jonka tehtävä olisi torjua sekä natsi-Saksan että Neuvostoliiton valta- ja laajentumispyrkimykset.

Asiasanat: Suomen ja Unkarin kulttuurisuhteet, heimoeljeys, nationalismi, rasialismi

This article explores the ideology of Dezső Szabó, one of the most influential Hungarian political thinkers of the interwar period. He promoted an anti-liberal social and economic programme, the “Hungarian third way”, which opposed the classical Western values and later the political influence of Nazi Germany and the Bolshevik Soviet Union. National rebirth was a key concept for him, and he wanted to launch a reform of Hungarian society by educating the peasantry as the future leading class in society. In view of this, Dezső Szabó cherished a keen interest in countries that had faced similar political challenges and dangers from the great powers, and he started to study the newly born Finnish state, its culture, and language. He toyed with the “Finno-Ugric” kinship ideology and Turanism but remained a fervent advocate of Hungarian revisionist nationalism. He had very good personal contacts with the sculptor Yrjö Liipola, who depicted Dezső Szabó in his memoirs quite uncritically. Szabó's minor writings were published in Finland in the interwar period, and his political ideas were somewhat parallel with Finnish academic Finno-Ugrists. This article explains Szabó's position in the interwar Finnish-Hungarian cultural and political contexts in relation to the Hungarian peasant-populist movement.

Keywords: Finnish-Hungarian cultural relations, kinship ideology, nationalism, racialism

Susanna Waldén-Antikainen

Liedejä ”Uuden Euroopan” puolesta:

Yrjö Kilpisen ja Gerhard Hüschin konserttikiertue Saksassa vuonna 1944

Songs for a “New Europe”: Yrjö Kilpinen and Gerhard Hüsch's concert tour in Germany in 1944

Kansallissosialistinen Saksa hyödynsi kulttuuria toisen maailmansodan aikana vaikuttaakseen Saksan vas-

taanottoon sen miehittämällä alueilla. Saksan maantieteellisten rajojen laajentamisen lisäksi kansallissosialistien tavoitteena oli kulttuurisesti järjestäytynyt ”Uusi Eurooppa”. Suur-Saksaan tuli taiteilijoita myös kansallissosialistisen Saksan liittolaismaista. Tutkimuksessa tarkastelen suomalaisen säveltäjä Yrjö Kilpisen ja saksalaisen baritonin Gerhard Hüschin konserttitoimintaa, joka järjestettiin yhteistyössä Pohjoisen yhteistyöseuran (saks. *Nordische Gesellschaft*) ja Voimaa ilosta -järjestön (saks. *Kraft durch Freude*) kanssa Saksassa vuonna 1944. Argumentoin, että Kilpisen ja Hüschin konsertoinnilla ja siihen liittyvällä toiminnalla rakennettiin Hitlerin kulttuurisesti uudelleenjärjestäytyvää Uutta Eurooppaa ja vahvistettiin Suomen ja kansallissosialistisen Saksan suhteita. Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella Kilpisen ja Hüschin tuottaman kulttuuripropagandan merkitystä niin kansallissosialistisen Saksan kuin myös Suomen ja Saksan välisen liittolaissuhteen kannalta. Aineisto koostuu ensisijaisesti Yrjö Kilpisen ja Gerhard Hüschin välisestä kirjeenvaihdosta. Tutkimus tuottaa uutta tietoa Kilpisen ja Hüschin toiminnasta kansallissosialistisen kulttuurihallinnon yhteistyökumppaneina ja kulttuuripropagandan toteuttajina.

Asiasanat: kulttuurihistoria, musiikin historia, kulttuuripropaganda, kansallissosialismi, Yrjö Kilpinen, Gerhard Hüsch

During the Second World War, National Socialist Germany used culture to influence Germany's reception in the territories it occupied. In addition to expanding Germany's geographical borders, the National Socialists aimed for a culturally organised "New Europe". Artists from the allied countries of National Socialist Germany also came to Germany. In this study, I examine the concert activities of the Finnish composer Yrjö Kilpinen and the German baritone Gerhard Hüsch. The concerts were organised in cooperation with the *Nordische Gesellschaft* and *Kraft durch Freude* in the German Reich in 1944. I argue that Kilpinen's and Hüsch's concerts and related activities constructed Hitler's cultural New Europe and strengthened relations between Finland and National Socialist Germany. This study aims to examine the significance of the cultural propaganda produced by Kilpinen and Hüsch's performances for both National Socialist Germany and the alliance between Finland and Germany. The material consists primarily of correspondence between Yrjö Kilpinen and Gerhard Hüsch. The research provides new insights into Kilpinen and Hüsch's roles as collaborators with the National Socialist cultural administration and as implementers of cultural propaganda.

Keywords: cultural history, music history, cultural propaganda, National Socialism, Yrjö Kilpinen, Gerhard Hüsch